

KAZIMIERZ PRZYSZCZYPKOWSKI
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ZESPÓŁ POLITYKI OŚWIATOWEJ

W sprawozdaniu zawarte są informacje o publikacjach zwartych i wybranych artykułach członków Zespołu dotyczących szeroko rozumianej polityki oświatowej. Przedstawione zostały też informacje o organizowanych przez członków Zespołu konferencjach naukowych bądź czynnym uczestnictwie w nich, a dotyczących aktualnych problemów oświaty w Polsce tak w wymiarze globalnym, jak i lokalnym. Wskazano też na różnego rodzaju raporty oraz inne opracowania, które były podstawą do przedstawienia określonych propozycji dotyczących działań w obszarze polityki oświatowej różnych podmiotów systemu oświatowego. Jako ważny przejaw działalności członków Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN uznano także wyrażane przez nich opinie dotyczące różnych propozycji Ministerstwa Edukacji Narodowej. Wskazano także na wystąpienia członków Zespołu w różnego rodzaju mediach. Uznano wystąpienia te za istotny obszar działalności pozwalający dotrzeć poza środowiska akademickie z informacjami ważnymi dla rozwoju oświaty w Polsce.

Całość sprawozdania wskazuje na wielość działań podejmowanych przez członków Zespołu w zakresie polityki oświatowej. Towarzyszyła nam cały czas świadomość, że wiele ważnych problemów dotyczących rozwoju edukacji było podejmowanych przez inne zespoły Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

Przystępując do redagowania owego sprawozdania, cały czas obecne było przekonanie, że związek edukacji z polityką, zwłaszcza z władzą państwową i jej różnego rodzaju agendami jest oczywisty i nie do uniknięcia. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają różne partie polityczne, które to oświacie przypisują ważną rolę w realizowaniu ich interesów ideologicznych, politycznych czy gospodarczych.

W swoich publikacjach członkowie Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN wskazują, że związek oświaty (edukacji) z polityką jest dynamiczny, często na nowo definiowany w zmieniających się kontekstach kulturowych, cywilizacyjnych, historycznych, w konsekwencji przyjmujących polityczny wymiar. Autorki i Autorzy podkreślają w publikacjach tych, że wiele z owych relacji pomiędzy oświatą a polityką jest ukrytych bądź maskowanych także poprzez demokratyczne procedury. Dlatego za ważną uznają konieczność dekodowania i deszyfracji tego, co ukrywane i maskowane. Wskazują na pozory demokraty-

zacji w stanowieniu o oświacie. Ten krytyczny ogląd edukacji odnoszony jest do wszystkich jej poziomów i podmiotów¹.

Prof. K. Denek w książce „Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku” (Poznań, 2011) wskazuje na zagrożenia, ale i szanse, przed jakimi stoi dzisiejszy uniwersytet. Zwraca uwagę na pozytywne aspekty otwierania się uniwersytetów na społeczno-gospodarcze wyzwania. Wprowadza w obszar swojej refleksji problem ekonomiki edukacji uniwersyteckiej, ale przestrzega przed przekształceniem uniwersytetów w przedsiębiorstwa. Dla K. Denka podstawowym przesłaniem uniwersytetu winno być kreowanie zmiany, a nie służenie realizacji oczekiwań określonej formacji społeczno-ekonomicznej. Krytycznie ustosunkowuje się do neoliberalnej koncepcji kształcenia w uniwersytetach jako podstawowej wykładni ich funkcjonowania.

W publikacjach K. Przyszczykowskiego (bądź pod jego redakcją) „Polityczność (w) edukacji” (Poznań, 2012) i „Polityczne uwikłania systemów edukacyjnych. Badawczy problem społeczny” (współ z T. Polakiem i I. Cytlak) (Poznań, 2014) podkreślono z jednej strony konieczność ujmowania edukacji w szerokiej humanistycznej perspektywie, która może być (lub jest) odporna na roszczenia uniwersalizujących ideologii obecnych w polityce, z drugiej zaś strony zwrócono uwagę na konieczność dekodowania (deszyfracji) „porywających haseł niby-demokratycznych procedur czy mniej lub bardziej wyraźnych form nacisku” (z recenzji W. Theisa) ukrywających właściwe przesłanie ideologii edukacyjnych, których głównym celem jest dominacja eliminująca alternatywne interpretacje i rozwiązania. Graniczność w ten sposób staje się dla owych ideologii podstawowym przesłaniem edukacyjnym.

Ważną publikacją członka Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN jest książka M. Szymańskiego „Socjologia edukacji. Zarys problematyki” (Kraków, 2013). Poruszane przez jej autora problemy wydawać mogłyby się podstawowe dla socjologii, wpisywane są jednak w szerokie konteksty procesów społecznych, ich instytucjonalnego, a więc także i edukacyjnego wymiaru. M. Szymański zwraca uwagę w swoich rozważaniach na relacje i ich konsekwencje pomiędzy typami ładu społecznego zawartych w nich systemach wartości a edukacją. Edukacja w rozważaniach M. Szymańskiego ma swoje społeczne konteksty tak w perspektywie jej uwarunkowań, jak i skutków.

Ważne dla szeroko rozumianej polityki oświatowej są publikacje ukazujące się w ramach serii Oficyny Wydawniczej Impuls z Krakowa pt. „Pałace problemy edukacji i pedagogiki”. Redaktorkami tej serii wydawniczej są M. Dudzikowa i H. Kwiatkowska.

Autorkami dwóch książek, które ukazały się w ramach wspomnianej serii są M. Dudzikowa (współ z K. Knasiecką) i D. Klus-Stańska, członkinie Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN. W pracy pod redakcją M. Dudzikowej

¹ Publikacje członków Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN omawiane są w kolejności ich ukazywania się.

i K. Knasieckiej pt. „Sprawy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji” (Kraków, 2013) podkreślono konieczność, jak to określiły Autorki książki, „fenomenu deklaratywności” (politycznej lub przez polityków) propozycji oświatowych, często ukrywanych przez różne agendy systemu oświatowego ich właściwego przesłania. We wszystkich tekstach omawianej książki zwraca się uwagę na systemowe (polityczne) uwikłania edukacji ograniczające autonomię różnych jej podmiotów.

W publikacjach D. Klus-Stańskiej, odnaleźć można częste odwołania do aktualnych problemów polityki oświatowej. Szczególnie w książce pod redakcją D. Klus-Stańskiej pt. „(Anty)edukacja wczesnoszkolna” Autorka poddaje krytycznej analizie instytucjonalną (czytaj państwową) edukację wczesnoszkolną, przedstawiając jej uwikłanie z obowiązującymi rozwiązaniami systemowymi (politycznymi) skazującymi na swoistą „tymczasowość” (wynikające z kadencji wyborczych) i, co szczególnie może dziwić na tym etapie edukacji – na próby jej uwikłania z neoliberalną perspektywą. W prezentowanych w książce różnych analizach zwraca się uwagę na mechanizmy blokujące ciekawość poznania i rozwój dzieci. Wskazuje się także na znaczenie rozróżnienia na etapie edukacji wczesnoszkolnej dwóch ważnych kategorii: dziecko i uczeń.

W ramach wspomnianej wcześniej serii wydawniczej niezwykle istotna jest również publikacja wpisująca się w szeroko rozumianą perspektywę polityki oświatowej J. Nikitorowicza „Patriotyzm i nacjonalizm. Ku jakiej tożsamości kulturowej” (Kraków). Prof. J. Nikitorowicz nie jest jednak członkiem Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN, stąd jego książkę tylko wymieniamy, wskazując na jej ważność w obszarze refleksji o polityce edukacyjnej.

Na edukację w perspektywie przemijania różnych polityk oświatowych zwróciła uwagę T. Hejnicka-Bezwińska w książce pt. „Praktyka edukacyjna w warunkach zmiany kulturowej” (Warszawa, 2015). Autorka w publikacji obejmuje swoimi rozważaniami o edukacji w Polsce cały XX wiek. Ta szeroka perspektywa pozwoliła jej na zwrócenie uwagi na różnorodne uwarunkowania historyczne, polityczne, gospodarcze, kulturowe i cywilizacyjne, które kształtowały obraz edukacji w określonym okresie. Pokazuje edukację w partyjnym czy politycznym uwięzieniu, ale wskazuje także, jak to sama określa, na „tworzenie warunków do przeprowadzenia wielkiej zmiany kulturowej” także poprzez edukację, jak i w obszarze samej edukacji. Jest to według T. Hejnickiej-Bezwińskiej jeden z podstawowych warunków „przezwyciężenia kryzysu pedagogiki identyfikowanego jako kryzys pedagogiki z praktyką edukacyjną” (s. 427).

Szeroką perspektywę związków polityki i edukacji przedstawia książka B. Śliwerskiego pt. „Edukacja (w) polityce. Polityka (w) edukacji. Inspiracje do badań polityki oświatowej” (Kraków, 2015). Zwraca w niej m.in. uwagę na upolitycznienie edukacji przez MEN i to niezależnie od opcji politycznej pełniącej w Polsce władzę. Podejmowane przez B. Śliwerskiego analizy są wielokontekstowe, interdyscyplinarne i wieloparadygmatyczne.

Za recenzentem tej książki Zb. Melosikiem można stwierdzić, że autor tej książki „...z powodzeniem łapie w »diagnostyczną kamerę« dynamikę różno-

rodnych pedagogiczno-polityczno-społecznych napięć między tym, co teoretyczne, a tym, co praktyczne, tym, co globalne, a tym, co lokalne, tym, co obiektywne, a tym, co subiektywne”. Dlatego książka B. Śliwerskiego ma szerokiego adresata. Jest nim nie tylko środowisko akademickie pedagogów, ale także przedstawiciele innych dyscyplin (np. socjologów czy politologów), środowisko nauczycieli, władz oświatowych i jednostek samorządu terytorialnego. Pięć spośród ośmiu omawianych książek wydanych zostało w Oficynie Wydawniczej Impuls w Krakowie i objętych patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

Wśród publikacji dotyczących polityki oświatowej ważne miejsce zajmują artykuły zawarte w Studiach Edukacyjnych z 27 czerwca 2013 r. Publikacja ta powstała z inicjatywy członka Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN Kazimierza Przyszczykowskiego i pracowniczki Zakładu Polityki Oświatowej i Edukacji Obywatelskiej WSE UAM dr Izabeli Cytlak. Zawarte w tej publikacji artykuły dotyczą partnerstwa w samorządowej polityce oświatowej, różnych koncepcji szkoły XXI, środowiskowych uwarunkowań funkcjonowania szkół i zarządzania oświatą. Artykuły te są m.in. efektem szerokich badań inspirowanych przez Zakład Polityki Oświatowej i Edukacji Obywatelskiej WSE UAM w Poznaniu dotyczących oświaty w wymiarach regionalnych i lokalnych oraz analizy wyników sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminów gimnazjalnego i maturalnego. Efekty tych badań przedstawione były m.in. na konferencji adresowanej dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego w Zamiejscowym Ośrodku Dydaktycznym UAM w Pile 10.12.2012 r.

Ważna, dotycząca związków oświaty z polityką jako efektu różnych analiz prowadzonych w zespole kierowanym przez członka KNP PAN Kazimierza Przyszczykowskiego, była konferencja pt. „Ideologiczne uwikłania systemów edukacyjnych” w Poznaniu 10–11.06.2013 r. Była ona organizowana wspólnie z Pracownią Pytań Granicznych UAM.

W sprawozdaniu należy zwrócić także uwagę na inne publikacje członków Zespołu Polityki Oświatowej. Jest ich wiele. Dwóm chciałbym nadać szczególne znaczenie. Są to artykuły D. Klus-Stańskiej i B. Śliwerskiego. D. Klus-Stańska w artykule „Wiedza, która zniewala – transmisyjne tradycje w szkolnej edukacji” (Forum Oświatowe 1(46), 2012) zwraca uwagę na niezwykle ważny problem tożsamościowego, intelektualnego i społecznego zniewolenia uczniów i blokowania ich rozwoju ze względu na zakorzenioną w praktyce „naturę wiedzy” wynikającą z powszechnie obowiązującego współcześnie scjentyistycznego jej modelu. D. Klus-Stańska wskazuje w swoim artykule także na występujące dogmatyczne myślenie, mentalną inercję i sztywność intelektualną. Zmianę w obszarze praktyki edukacyjnej postrzega jako ważne wyzwanie dla polityki oświatowej. Za ważny dla współczesnej polityki oświatowej w Polsce uznać należy także artykuł B. Śliwerskiego pt. „Pedagogika (w) demokracji” (Rocznik Pedagogiczny, t. 37, 2014). W swoich rozważaniach odwołuje się B. Śliwerski do swoich 25-letnich badań, stwierdzając, że nadal żyjemy w państwie scentralizowanym. Wskazuje także na ukryte szczególnie w obszarze oświaty mechani-

zmy blokujące procesy jej demokratyzacji. Autor ten stwierdza, że nadal mimo upływu 25 lat od zmiany ustrojowej ważne jest zadanie tak edukacji dla demokracji, jak i demokratyzacji w edukacji. Zadanie to adresuje nie tylko do środowiska akademickiego czy nauczycieli, ale – co szczególnie ważne – do polityków.

Przedstawiona w sposób dość ogólny ze względu na charakter sprawozdania (ograniczenie do 5–7 stron) analiza niektórych z wielu publikacji (szczególnie artykułów) członków Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN wskazuje, że ujmują oni oświatę i jej związki z polityką w bardzo szerokiej perspektywie. Ta szeroka perspektywa, jak to wynika z omawianych publikacji umożliwia dekodowanie czy deszyfrację ukrytych przesłań polityki oświatowej państwa, jego lokalnych agend (np. kuratoria oświaty czy okręgowe komisje egzaminacyjne), jak i różnych działań podejmowanych w zakresie oświaty przez Jednostki Samorządu Terytorialnego. Z omawianych publikacji wynika także niezmiernie ważne przesłanie kierowane do środowiska akademickiego. Dotyczy ono jakości kształcenia i doksztalcenia nauczycieli. To nauczyciele poprzez bezpośredni kontakt w szkole z dziećmi młodzieżą wpływają na ich kompetencje poznawcze i rozwój.

Podsumowując, stwierdzić można, że publikacje, wystąpienia czy współpraca z otoczeniem społecznym członków Zespołu Polityki Oświatowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN dotyczą różnych koncepcji teoretycznych polityki oświatowej i zarządzania oświatą na wszystkich jej poziomach i w odniesieniu do wszystkich jej podmiotów. Publikacje te dotyczą także praktyki edukacyjnej tak w zakresie kształcenia nauczycieli, jak i edukacji dzieci i młodzieży. Wskazują, że nie ma uniwersalnych rozwiązań pojedynczych problemów dotyczących edukacji. Stąd wniosek o konieczności permanentnego monitorowania problemów oświatowych i, co szczególnie ważne, w ramach partnerstwa edukacyjnego.

Ważnym przejawem działalności członków Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN jest ich udział w konferencjach. Niektóre z tych konferencji organizowane są pod auspicjami KNP.

W omawianym okresie 2011–2015 wielu z członków zespołu organizowało konferencje naukowe albo uczestniczyło w nich jako wykładowcy lub paneliści. Warto w tym miejscu wskazać na niektóre z nich.

Prof. M. Dudzikowa w roku 2013 brała udział w panelu pt. „Czy polski system oświatowy jest wydolny?” Panel był częścią sympozjum pt. „Polska szkoła – wczoraj, dziś, jutro” zorganizowanego przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. Drugie wystąpienie prof. M. Dudzikowej miało miejsce na konferencji naukowej zorganizowanej w 2014 roku przez Collegium Civitas w Warszawie. Wystąpienie pt. „Mechanizmy działań pozornych. U początków erozji kapitału społecznego i powstawaniu jego niekorzystnych odmian w edukacji” prof. M. Dudzikowa odwoływała do szerokich badań prowadzonych w tym zakresie wraz ze swoim zespołem.

Prof. D. Klus-Stańska prezentowała swoje poglądy tak na konferencjach o zasięgu polskim, jak i międzynarodowym. Na szczególną uwagę zasługują

wystąpienia na międzynarodowych konferencjach w Warszawie (14.11.2011), na Międzynarodowym Seminarium z cyklu „Badania i polityka edukacyjna” nt. „Wczesna edukacja i opieka. Badania OECD – Starting Strong I, II, III; ref. *Czy polska szkoła przygotowuje uczniów, by radzili sobie we współczesnym świecie?* czy w Moskwie, w Rosji (19–20.04.2012) na konferencji dotyczącej szkół wyższych. Ponadto prof. D. Klus-Stańska wzięła udział w Międzynarodowym Seminarium (23.03.2015) zorganizowanym przez Instytut Pedagogiki UG we współpracy z Eastern European Institute of Psychology Ukraina nt. *Innovation in Modern European Education*.

Warto wskazać na obecność prof. D. Klus-Stańskiej jako recenzentki w projekcie „Wysoka jakość systemu oświaty”; Projekt III „Badania uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych” (Program Operacyjny KAPITAŁ LUDZKI Priorytet III), komponent III.1 „Badanie umiejętności podstawowych uczniów trzeciej klasy szkoły podstawowej” (projekt był realizowany w latach 2005–2011).

Prof. T. Hejnicka-Bezwińska w ramach międzynarodowej konferencji organizowanej w 2011 roku przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przedstawiła w swoim wystąpieniu problem: „Czy nowa pedagogika (nauka o wychowaniu) potrzebuje specjalnej polityki”. Z kolei w konferencji zorganizowanej przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, której hasłem przewodnim była „Myśl o wychowaniu dla Polski niepodległej (1863–1914/18) prof. T. Hejnicka-Bezwińska dzieliła się swoimi przemyśleniami dotyczącymi koncepcji badań nad myślą o wychowaniu dla Polski niepodległej.

Zwrócić uwagę należy na fakt, że problem edukacji ma dla demokracji szczególne znaczenie i to niezależnie, czy dotyczy czasów współczesnych (zob. omawiany artykuł B. Śliwerskiego) czy też wcześniejszego okresu historii Polski (T. Hejnicka-Bezwińska, K. Przyszczykowski).

Warto w tym miejscu również podkreślić szeroką działalność edukacyjną, jaką prowadzą członkowie Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN poza środowiskiem akademickim. Szczególnie istotne są tu liczne wykłady otwarte realizowane przez członków Zespołu (m.in. D. Klus-Stańska, B. Śliwerski, K. Przyszczykowski) w szeroko rozumianym otoczeniu społecznym (m.in. PTP, Urzędy Miast, Marszałkowskie, ODN, CDN, instytucje oświatowe). Prof. D. Klus-Stańska objęła również opieką naukową innowację realizowaną przez Zespół Szkół w Straszynie k. Gdańska: „Szkoła krokiem w przyszłość: innowacyjne nauczanie w klasach początkowych (1.09.2014–30.06.2017).

Polska jest krajem demokratycznym. Dlatego wszyscy jej obywatele, jak i różne stowarzyszenia i organizacje mają nie tylko prawo, ale i obywatelski obowiązek wypowiedzania się m.in. na temat różnych projektów władz państwowych czy samorządowych. Takie prawo, jak i obowiązek ma Komitet Nauk Pedagogicznych PAN. Dlatego budzi nie tylko zdziwienie, ale i niepokój, że p. minister edukacji narodowej skierowała do Prezesa PAN skargę (donos?) na przewodniczącego KNP PAN prof. dr. hab. Bogusława Śliwerskiego w sprawie opinii członka Zespołu Polityki Oświatowej KNP prof. dr. hab. Doroty Klus-

-Stańskiej dotyczącej nowelizacji Ustawy o systemie oświaty w sprawie obniżenia wieku obowiązku szkolnego. Pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej w tej sprawie uznać należy za (delikatnie określając) bardzo niestosowne.

Okazuje się, że jedna z tez wyrażonych przez członków Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN „edukacja dla demokracji i edukacja w demokracji” szczególnie w perspektywie społeczeństwa uczącego się w odniesieniu do Ministerstwa Edukacji Narodowej jest również uzasadniona. Członkowie Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN funkcjonują także w szerszej przestrzeni publicznej, prezentując swoje poglądy dotyczące edukacji m.in. w różnego rodzaju mediach. Ich wypowiedzi mają często perspektywę szerokiej analizy problemów edukacyjnych, ale dotyczą różnych propozycji MEN czy jednostek samorządu terytorialnego (np. dotyczących likwidacji szkół) (M. Dudzikowa „Nowe horyzonty edukacji”, nr 2 (12) 2015, D. Klus-Stańska („Zakopane talenty”, w: *Polityka, Poradnik psychologiczny*), K. Przyszczypkowski („Dziennik Gazeta Prawna”). Szczególną rolę w dzisiejszej rzeczywistości medialnej odgrywa blog prowadzony przez prof. dr. hab. Bogusława Śliwerskiego. Autor porusza istotne kwestie dla edukacji, zajmując stanowisko wobec działań m.in. MEN. Blog ten jest okazją do wymiany z internautami poglądów dotyczących oświaty.

Przedstawione sprawozdanie dotyczące działalności członków Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN wskazuje, że podejmują oni ważne problemy dotyczące krytycznego oglądu różnych propozycji teoretycznych, jak i praktyki edukacyjnej. Są obecni nie tylko w przestrzeni akademickiej, ale i w przestrzeni różnych społeczności lokalnych (samorządowych czy szkołach), diagnozując ważne problemy dla oświaty, ale także proponując różne ich rozwiązania, kreśląc określone strategie czy programy naprawcze.

Niestety, członkowie Zespołu Polityki Oświatowej KNP PAN, mimo swoich znaczących kompetencji w diagnozowaniu ważnych problemów oświaty, jak i możliwości ich rozwiązywania – nie są jednak postrzegani jako partnerzy przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

